

Praktijkonderzoek in de lerarenopleidingen door studenten en opleiders

Sanneke Bolhuis

Lector Leerstrategieën, Fontys Lerarenopleidingen Tilburg

Senior beleidsmedewerker onderwijs en onderzoek,

UMC St Radboud onderwijsinstituut, Nijmegen

Werkconferentie 'Onderzoek in de school'

Utrecht, 19 mei 2011

Waarom praktijkonderzoek?

- Welke betekenis heeft praktijkonderzoek voor de beroepsuitoefening in het onderwijs?
- Visie op beroep van leraar + opleider nodig!

- Het korte antwoord:

Visie op het beroep: leraren als nieuwe professionals

Leraren als nieuwe professionals

1. Nemen **voortouw bij discussies over (doelen en middelen) in het onderwijs**
2. **Ontwikkelen** actief eigen onderwijs
3. Doen dat vanzelfsprekend **in samenwerking** met collega's en waar nodig specialisten
4. **Onderzoeken eigen onderwijspraktijk** t.b.v. hun professionele handelen + verantwoording (6)
5. Behandelen **leerlingen als partner** in het onderwijsleerproces (dus ook in praktijkonderzoek)
6. Geven gefundeerd **externe verantwoording** over kwaliteit van hun professionele handelen
7. Leveren **serieuze bijdrage aan opleiden** van nieuwe collega's

Praktijkonderzoek als professionele leerstrategie van leraren(opleiders)

- Eigen vraagstuk uit beroepspraktijk
- Doel beroepspraktijk (verbeteren, met meer inzicht en begrip handelen)
- Onderdeel beroepspraktijk (maar geen doel op zich en geen dagtaak)
- Kan individueel, maar vaak samen en altijd ingebed in gezamenlijke onderwijspraktijk: afdeling, school – en onderwijssysteem?
- Dus ook nodig: beleid van en voor scholen

Term ONDERZOEK =
Babylonische spraakverwarring

Onderzoeken = 1ste basale
vorm van leren

Begint in de wieg ... en
eindigt op school?

Overal in samenleving en
op arbeidsmarkt wordt
onderzoekend leren
gevraagd, inclusief *gebruik*
van onderzoeksresultaten
van anderen

Wetenschappelijk onderzoek is een vorm van onderzoek naast andere.
Praktijkonderzoek door (a.s.) leraren en opleiders heeft andere doelen. Er
worden daarom andere eisen aan gesteld.

Hoe onderscheiden & definiëren we verschillende typen onderzoek?

- Primair naar **doel**: bijv. theorievorming, beleidsadvies, professioneel handelen, verantwoording inspectie.
Resp.: wetenschappelijk onderzoek, beleidsonderzoek, praktijk- (en actie)onderzoek, kwaliteitszorg
- Met **bijhorende verschillen**: positie onderzoeker + onderzochten + andere betrokkenen; schaal; stappen in onderzoek (goede vraag, data verzamelen en verwerken, conclusies trekken); betekenis resultaten, c.q. gevolgen.

Praktijkonderzoek in de lerarenopleiding (vo en mbo - bij Fontys Tilburg)

1. Bachelors: actieonderzoek naar eigen vakdidactisch handelen
2. Masters (= ervaren leraren): praktijkonderzoek
3. Scholing opleiders begeleiden studentonderzoek
4. Werkveld scholen vo en mbo
 - studentonderzoek, o.a. (academische) opleidingsscholen
 - ondersteuning onderzoek door leraren, bijv. bij innovaties
5. Kenniskring: opleiders praktijkonderzoek
6. Pilot-innovatiestrategie: opleiders ontwerpen en evalueren pilots

En ander praktijkgericht onderzoek?

Voor alle duidelijkheid: opleiders kunnen ook onderzoek doen in het kader van

- Masteropleiding (anders dan tot 1^e graads leraar)
- Professional doctorate
- Promotietraject

Hun onderzoek moet dan aan **andere** eisen voldoen...

Waarom praktijkonderzoek door opleiders?

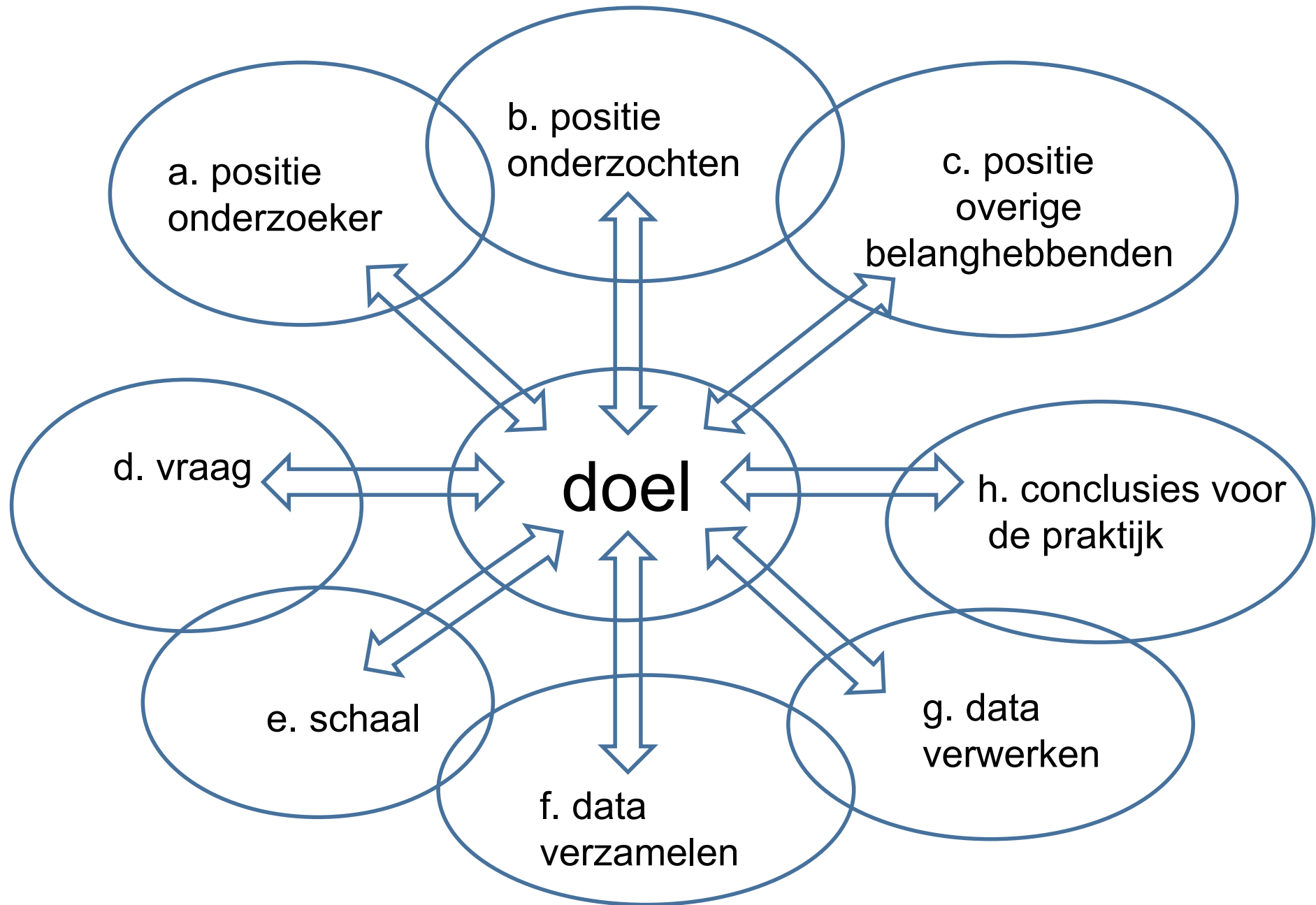
1) Praktijkonderzoek als bijdrage aan professionele beroepsuitoefening geldt ook voor lerarenopleiders!

2) Opleider = modelleraar. Opleiden begint met 'modelling': observatie- en imitatieleren heeft grote invloed !

Waarom gewenst dat opleiders zelf praktijkonderzoek doen én **studentonderzoek leren begeleiden?**

- Zelf doen = zelf ervaren van problemen = deel van voorbereiding voor begeleiding
- Opleiden door voorbeeldgedrag ('walk the talk'), maar ook door: uitleggen, traject bewaken, problemen voorzien, studenten coachen
- Opleiders beoordelen studentonderzoek
- Studentonderzoek verschilt van praktijkonderzoek door leraren en opleiders

Eigen aard van praktijkonderzoek door (a.s.) leraren/opleiders

Eigen aard van praktijkonderzoek: doel

- Beter handelen? Altijd discussie: wat is goed, voor wie, volgens wie, waarom, in welk opzicht beter? Waarom is iets een probleem? Voor wie, etc.?
- Belangrijk dat leraren die discussie voeren

Botst met (impliciete en expliciete)

- opvattingen over kennis als neutraal en objectief
- beelden van onderzoek als activiteit die objectieve kennis levert

Eigen aard van praktijkonderzoek: positie betrokken partijen

- a. Onderzoeker: betrokken en belanghebbend
 - geen objectieve, neutrale, afwezige buitenstaander
 - wel kritische distantie
 - bewust omgaan met onderzoek als interventie
- b. Onderzochten = ook belanghebbenden en (bijna altijd ook) actoren in probleem en oplossing
- c. Andere betrokkenen:
 - Afhankelijk van onderwerp/vraag: collega's, directie, leerlingen, ouders, buurt, politie, enz.
 - Rol mede-onderzoeker in een of meer stappen, critical friend, van vraagstelling tot besluit vervolg

Eigen aard van praktijkonderzoek: d. vraag

Vraag: hoofdvraag en subvragen

- gericht op concreet vraagstuk beroepspraktijk, 'handelingsverlegenschap'
- Onderscheid professionele doelen en middelen
- Perspectieven belanghebbenden bij vraagstelling betrekken ('verkenning' bij actieonderzoek)
- Aannames in de vraag/vragen: te onderbouwen? Of eigenlijk andere vraag/vragen?
- Aannames over praktijkrelevantie: welke gevolgen worden voorzien bij welke uitkomsten?
- Niet groter formuleren dan doel vereist (schaal)

Eigen aard van praktijkonderzoek: e. schaal

Schaal: op welke schaal moet onderzoek antwoorden geven?

- Moet adequaat zijn voor specifieke context
- Schaal varieert afhankelijk van doel, bijv.:
bepaalde klas (pestgedrag), brugklasleerlingen (overgang basisschool), examenklassen havo (te laag niveau Nederlands), hele school (zorgleerlingen; cijfers voor de inspectie)
- Dus: hoeft niet generaliseerbaar buiten eigen context. Mag/kan eventueel.
- Betekenis voor niet direct betrokkenen? Mogelijk inspirerend voorbeeld. Professionalisering!

Eigen aard van praktijkonderzoek:

f. data verzamelen

Data verzamelen: relevantie voor vragen

- Literatuur; interviews; groepsgesprek; observaties; vragenlijst; creatieve uitingen; enzovoort
- Bewust omgaan met interventie-effecten. Bijv. gebruiken om oplossingen te genereren.
- Betrokkenheid bij probleemanalyse leidt tot betere probleemoplossing!

Eigen aard van praktijkonderzoek: g. data verwerken

Data verwerken: opschorten eigen indrukken, (voor)oordelen en wensen t.a.v. uitkomsten

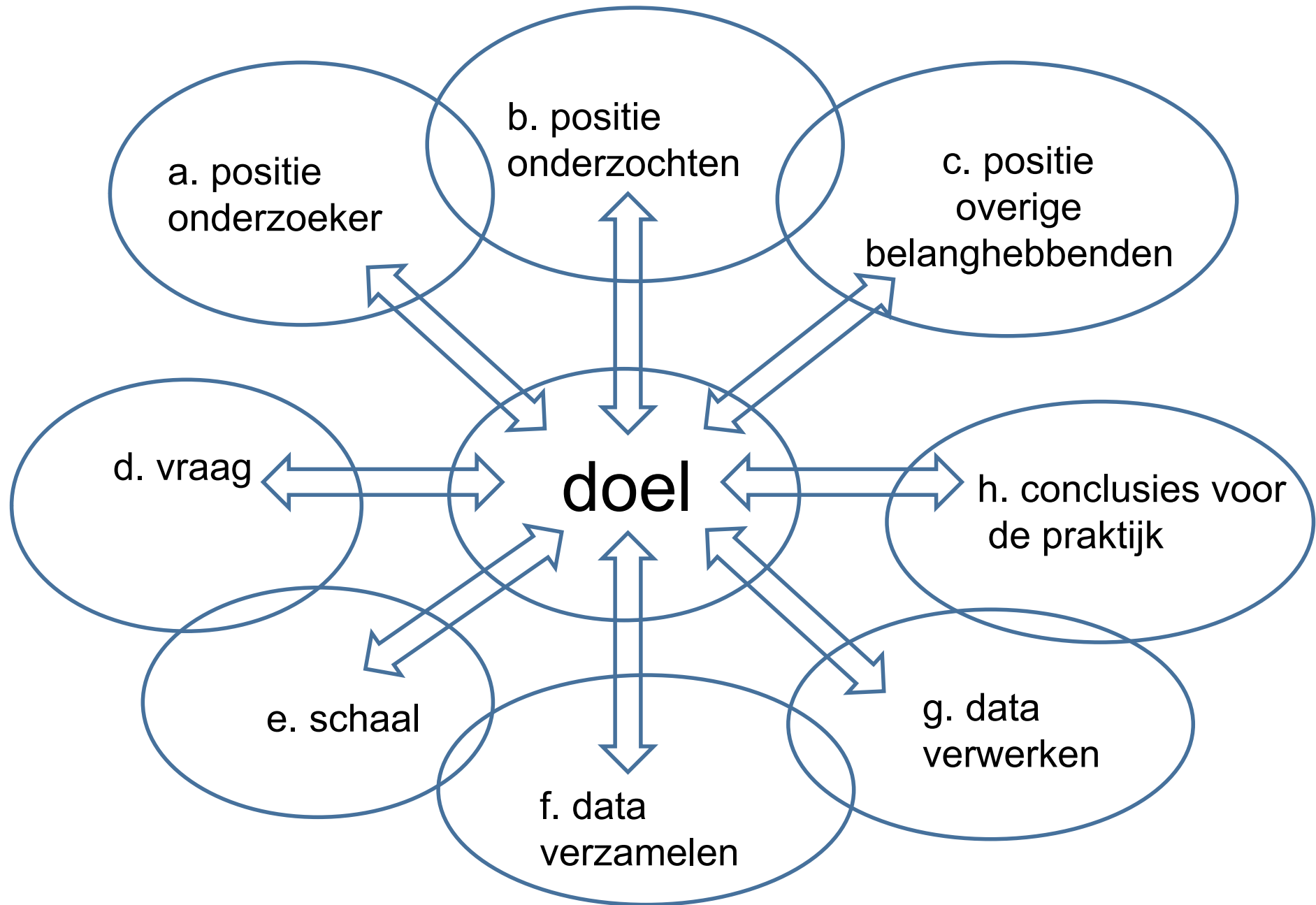
- Verantwoorden hoe
- Samen met diverse betrokkenen en/of door hen (deel) laten checken
- Alle data gebruikt of selectie (waarom, hoe)
- Bewustzijn van beperkingen. Tegenstrijdigheden en variatie niet wegpoetsen: belangrijke informatie

Eigen aard van praktijkonderzoek:

h. conclusies voor praktijk

- Conclusies trekken met betrokkenen
- Wat draagt onderzoek bij aan 'handelingsverlegenheid' die aanleiding was? Hoe is of wordt de situatie veranderd?
- Hoe verder? Vervolgvragen?

Praktijkonderzoek als onderdeel van de beroepsuitoefening: niet eenmalig, maar steeds volgende/nieuwe stappen

Criteria? a t/m h afgestemd op weloverwogen doel

Praktijkonderzoek van studenten

Anders dan bij leraren en opleiders:

- nog leraar aan het worden (bachelors):
 - andere vraagstukken + veelal individueel
- tijdelijk op school:
 - geen langer lopende cycli mogelijk
 - ontbrekende/andere relaties met belanghebbenden (collega-leraren, directie, ouders, etc.)
- Sterk afhankelijk van (toevallige) school:
 - Collegiale samenwerking? Innovatie/ontwikkeling? Praktijkonderzoek? Als a.s. collega in betrokken?

Dilemma's en problemen

- Alleen een techniek leren? Of een open, (zelf) kritische, democratische houding? En kunnen we dat studenten leren?
- Beeldvorming rond begrip onderzoek staat praktijkonderzoek in de weg. What's in a name?
- Visie en beleid ontbreken bij de overheid en de meeste scholen. Dus waarom leiden we op tot onderzoekende leraar?